مشروح مذاکرات شورای فقهی

بانک مرکزی

بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران

یکصد و سی و ششمین جلسه مورخ ۱۴۰۴/۰۸/۲۸

اداره بررسی‌های بانکداری اسلامی و دبیرخانه شورای فقهی

پاییز ۱۴۰۴

تهران، بلوار میرداماد، شماره ۱۹۸

تلفن: ۲۹۹۵۱ (۹۸۲۱+)

پایگاه اطلاع‌رسانی: www.cbi.ir

بسم الله الرحمن الرحيم

شناسه گزارش: ۱۴۰۴۰۸/۹۶/۱۳۶/۱

عنوان گزارش: مشروح مذاکرات شورای فقهی بانک مرکزی*

یکصد و سی و ششمین جلسه مورخ ۱۴۰۴/۰۸/۲۸

واژگان کلیدی: شورای فقهی، بانکداری اسلامی، اوراق طلا، بانک مرکزی، تسویه ریالی.

تاریخ انتشار گزارش: پاییز ۱۴۰۴

* بر اساس بند «ر» ماده (۱۸) قانون بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران، بانک مرکزی موظف است مشروح مذاکرات و مصوبات شورای فقهی را بر پایگاه اطلاع‌رسانی خود قرار دهد و برای عموم منتشر نماید. بر این اساس، اداره بررسی‌های بانکداری اسلامی و دبیرخانه شورای فقهی اقدام به تهیه و تدوین این گزارش نموده است. لازم به ذکر است مصوبات شورای فقهی پس از ابلاغ توسط بانک مرکزی اجرایی می‌گردد.

استفاده از مطالب این سند با ذکر منبع بلامانع است.

فهرست مطالب

اسامی حاضرین جلسه: (نام و نام خانوادگی، پست سازمانی یا دستگاه مرتبط)..... ۲

مشروح مذاکرات مرتبط با موضوع: جمع‌بندی نهایی در رابطه با «امکان انتشار اوراق طلا با حق تسویه ریالی از سوی بانک مرکزی (بدون تحویل فیزیکی شمش طلا)، مرتبط با نامه اداره پایش بازار ارز بانک مرکزی»..... ۳

اسامی حاضرین جلسه: (نام و نام خانوادگی، پست سازمانی یا دستگاه مرتبط) [۱]

۱. آیت الله غلامرضا مصباحی‌مقدم (ریاست شورای فقهی)
۲. آیت الله محمدسعید واعظی (عضو شورای فقهی)
۳. آیت الله علیرضا اسلامیان (عضو شورای فقهی)
۴. آیت الله حسینعلی سعدی (عضو شورای فقهی)
۵. حجت‌الاسلام‌والمسلمین مجید رضایی دوانی (نایب رئیس شورای فقهی)
۶. آقای دکتر اصغر ابوالحسنی (قائم مقام بانک مرکزی و عضو شورای فقهی)
۷. آقای دکتر محمود ابراهیمی (عضو شورای فقهی)
۸. آقای دکتر علی خورسندیان (عضو شورای فقهی)
۹. آقای دکتر عباس عرب‌مازار (عضو شورای فقهی)
۱۰. سرکار خانم دکتر یکتا اشرفی (معاون توسعه و مدیریت منابع انسانی)
۱۱. آقای هومن رضا مددی (مدیرکل حسابداری و بودجه)
۱۲. آقای دکتر سید علی اکبر میرعمادی (مدیرکل امور دادستانی و صیانت از مشتریان بانک مرکزی)
۱۳. آقای دکتر حسین صدقی (مدیرکل تنظیم مقررات بانک مرکزی)
۱۴. آقای هومن کرمی (رئیس گروه اداره سیاستهای پولی)
۱۵. خانم معصومه رسولی (مدیر اداره عملیات بازار باز)
۱۶. آقای بهزاد لامعی (مدیر اداره پایش بازار ارز)
۱۷. آقای دکتر حسین میثمی (مدیر اداره بررسی‌های بانکداری اسلامی و دبیر شورای فقهی بانک مرکزی)
۱۸. آقای دکتر حسینی‌پور (دستیار ویژه قائم‌مقام رئیس‌کل)
۱۹. خانم معصومه رسولی (مدیر اداره عملیات بازار باز بانک مرکزی)
۲۰. آقای حسن آذرمهر (رئیس گروه اداره مطالعات و مقررات بانک مرکزی)
۲۱. خانم سیده سبا سلیانی (معاون اداره عملیات بازار باز بانک مرکزی)
۲۲. آقای مهدی کاظمیان (معاون اداره بررسی‌های بانکداری اسلامی و دبیرخانه شورای فقهی بانک مرکزی)
۲۳. آقای دکتر علی نظری (رئیس گروه اداره بررسی‌های بانکداری اسلامی و دبیرخانه شورای فقهی بانک مرکزی)
۲۴. آقای محمدحسین شمشیری (رئیس دایره اداره بررسی‌های بانکداری اسلامی و دبیرخانه شورای فقهی بانک مرکزی)
۲۵. آقای کوروش بروجی (رئیس دایره اداره بررسی‌های بانکداری اسلامی و دبیرخانه شورای فقهی بانک مرکزی)
۲۶. خانم مریم بیدخوری (کارشناس اداره بررسی‌های بانکداری اسلامی و دبیرخانه شورای فقهی بانک مرکزی)
۲۷. خانم اعظم حسینخانی (کارشناس اداره بررسی‌های بانکداری اسلامی و دبیرخانه شورای فقهی بانک مرکزی)
۲۸. آقای مهرداد رمضانی (رئیس دایره اداره عملیات بازار باز بانک مرکزی)

[۱] از اعضای محترم شورای فقهی بانک مرکزی آقایان حجت‌الاسلام‌والمسلمین باقری بنابی، دکتر محمدپور و دکتر افشار در این جلسه حضور نداشتند.

مشروح مذاکرات مرتبط با موضوع: جمع‌بندی نهایی در رابطه با «امکان انتشار اوراق طلا با حق تسویه ریالی از سوی بانک مرکزی (بدون تحویل فیزیکی شمش طلا)، مرتبط با نامه اداره پایش بازار ارز بانک مرکزی»

تلاوت آیاتی چند از قرآن مجید

میثمی: بحث جلسه امروز، در رابطه با اوراق طلا است. در جلسه گذشته همکاران بخش ارزی پیشنهادی در قالب بیع الخیار (بیع شرط) مطرح کرده بودند؛ که به تایید شورای فقهی نرسید. بر این اساس مدل فقهی جدیدی برای اوراق طلا با حق تسویه ریالی توسط دبیرخانه شورای فقهی طراحی گردید؛ که این مدل در سال‌های گذشته نیز، سابقه استفاده دارد. علاوه بر این، در الگوی پیشنهادی دبیرخانه تعیین حد اقل طلا جهت تحویل فیزیکی وجود دارد که نیازمند استفتاء از دفتر مقام معظم رهبری می‌باشد. این استفتاء انجام شده و در ادامه قرائت می‌گردد.

نظری: متن استفتای انجام شده توسط دبیرخانه بدین صورت است: «با سلام، بنده از مقلدان مقام معظم رهبری هستم. برای سرمایه‌گذاری، قصد دارم بخشی از وجوه خود را در پیش‌فروش شمش طلا صرف نمایم. در این بیع، شرط شده که صرفاً امکان تحویل شمش یک کیلوگرمی وجود دارد. اگر خریدار کسری از یک کیلوگرم پیش‌خرید نماید، دو گزینه دارد:

الف) در سررسید قرارداد، به صورت ریالی (بر مبنای قیمت روز) تسویه انجام شود.

ب) گواهی‌های خریداری شده را تا سقف یک کیلوگرم، از دیگران خریداری کرده و برای تحویل شمش یک کیلوگرمی، مراجعه نماید.

سؤال: آیا شرط تعیین حداقل وزن (یک کیلوگرم) برای تحویل فیزیکی طلا اشکال شرعی دارد؟

پاسخ: سلام علیکم. ملاک اصلی صحت این معاملات، جدی و واقعی بودن آن است. در این صورت، شرط اینکه خریدار تا رسیدن به وزن معین، عین طلا را مطالبه نکند، اشکالی ندارد. اما اگر چنین شرطی موجب خروج معاملات از واقعی بودن شود، یعنی صرفاً بر اساس پیش‌بینی نوسانات قیمت طلا و بدون خرید و فروش واقعی، سود کسب گردد (مشابه معاملات فیوچرز دائمی یا پرپچوال و CFD)، اشکال دارد».

میثمی: با توجه به اینکه معاملات اوراق طلا توسط بانک مرکزی راهبری می‌گردد، لذا این معاملات واقعی بوده و جنبه صوری ندارد. بر این اساس، پاسخ دریافتی مبتنی بر امکان تعیین حد اقل وزن، جهت تحویل فیزیکی، توسط بانک مرکزی قابل استفاده است.

ابوالحسنی: در رابطه با مقوله تحویل فیزیکی، فرض کنید بنده ۹۹۰ گرم طلا خریداری کرده‌ام و ۱۰ واحد جهت فراهم نمودن امکان تحویل فیزیکی، کسر دارم. در این شرایط می‌توانم به اندازه ۱۰ گرم گواهی خریداری کرده تا حد اقل یک کیلو فراهم شده و بتوانم تحویل بگیرم.

سعدی: در اینجا نگرانی به مقوله صوری‌سازی باز می‌گردد. آیا این معاملات صوری هستند یا واقعی؟

مصباحی‌مقدم: نکته مهم در این معاملات آن است که اگر کسی بخواهد طلا دریافت کند، باید هزینه حق‌الوکاله و حق‌الحفاظه را بپردازد.

میثمی: مدل پیشنهادی دبیرخانه می‌تواند بدین صورت مطرح شود: «وکالت بانک مرکزی جهت بیع نقد برای مشتری، نگهداری طلا تا سررسید برای مشتری و فروش آن تا سررسید به وکالت از مشتری و به قیمت روز». همچنین در سررسید خریداران گواهی دو گزینه دارد:

الف) دریافت فیزیک طلا؛ در این صورت، بانک مرکزی می‌تواند حق‌الوکاله (بابت وکالت) و حق‌الحفاظه (بابت نگهداری) دریافت کند.

ب) تسویه نقدی به قیمت روز سررسید؛ در این حالت، بانک مرکزی می‌تواند در خصوص حق‌الوکاله و حق‌الحفاظه به مشتری تخفیف دهد.

اسلامیان: وکالت بانک مرکزی یعنی چه؟

میثمی: بانک مرکزی وکیل مشتریان برای خرید طلا است. همچنین، در این روش می‌توان حداقل وزن طلا را برای تحویل فیزیکی آن در نظر گرفت.

سعدی: به نظر بنده لازم است توجیه اقتصادی مدل را تقویت کنیم؛ تا مشتری جهت انجام بیع، به صورت واقعی انگیزه پیدا کند و معاملات صوری نباشد.

میثمی: لازم به ذکر است اداره مرتبط در حوزه ارزی، مدل پیشنهادی جدید دبیرخانه شورای فقهی را تایید کرده‌اند.

ابوالحسنی: لازم است عنایت شود که هدف بانک مرکزی از این معاملات کاملا واقعی می‌باشد. یعنی بانک مرکزی حقیقتا قصد خرید و فروش دارد. همچنین اگر مشتری شرایط تحویل را فراهم کند، می‌تواند نسبت به دریافت طلا اقدام ورزد.

اسلامیان: بانک مرکزی می‌تواند طلا را به صورت کلی به خریدار بفروشد، لذا نیازی نیست همان موجودی طلای بانک مرکزی فروخته شود.

ابوالحسنی: در این مدل بانک مرکزی نیاز به وکالت دارد تا بتواند از حساب اشخاص، وجوه را برداشت کند.

مصباحی‌مقدم: اگر از بیع سلف استفاده کنیم، بانک به متقاضیان، طلا را به صورت سلف (سه‌ماهه، شش‌ماهه یا حتی یک‌ساله) می‌فروشد. در بیع سلف، قیمت یوم‌البیع باید معلوم باشد؛ یعنی بانک مرکزی اکنون نقداً طلا را به قیمت امروز می‌فروشد تا سه یا شش ماه (یا یک سال) بعد تسلیم کند. این اشکالی ندارد. همچنین، نقدینگی به این وسیله در اختیار بانک مرکزی قرار می‌گیرد. تنها مسئله تحویل در سررسید باقی می‌ماند که دو گزینه پیش روی مشتری می‌باشد: تحویل فیزیکی (مشروط به خرید حداقل مقدار معین مانند یک کیلو) یا تسویه نقدی.

ابراهیمی: این مدل جدید، نوعی گواهی طلا محسوب می‌شود.

میثمی: متن اصلاحی به شرح ذیل است:

«اوراق مذکور می‌تواند در قالب فروش نقد و نگهداری طلا منتشر شود. در سررسید، خریدار اوراق دو گزینه دارد:

الف: دریافت فیزیکی طلا؛ که در این صورت، بانک مرکزی می‌تواند حق‌الوکاله و حق‌الحفاظه دریافت کند.

ب: تسویه نقدی به قیمت روز سررسید؛ در این حالت، بانک مرکزی می‌تواند در خصوص حق‌الوکاله و حق‌الحفاظه به مشتری تخفیف دهد».

اسلامیان: فروش نقد و نگهداری برای چیست؟

سعدی: در این مدل، وکالت لازم است تا بانک مرکزی در سررسید اوراق را به خودش بفروشد و پول را به مردم بازگرداند. لذا متن پیشنهادی برای مصوبه شورای فقهی می‌تواند به این صورت باشد: «گواهی طلای بانک مرکزی در قالب فروش و بیع نقد با شرایط ذیل منتشر می‌شود.

تبصره ۱: متقاضی متعهد می‌شود تا سررسید معین، تحویل طلا را مطالبه نکند.

تبصره ۲: تحویل فیزیکی طلا منوط به رسیدن به حجم معین است

تبصره ۳: خریداران (مشتریان) در صورت عدم تمایل به تحویل گرفتن طلا، به بانک مرکزی وکالت می‌دهند تا نسبت به فروش طلا و تسویه نقدی اقدام کند.

اسلامیان: می‌توان مقدار معینی از وزن طلا را برای تحویل فیزیکی در نظر گرفت؛ اما این مسئله باید به صورت شرط مطرح شود که ممکن است با شبهه شرعی مواجه شود، زیرا مسئله وجوب تسلیم مبیع مطرح است.

سعدی: از لحاظ فقهی، وکالت لازم نیست؛ اما از منظر اجرایی، لازم است تا دست بانک مرکزی باز باشد. البته ممکن است این اشکال مطرح شود که ما وکالت در فروش را معلق کردیم؛ یعنی اگر مشتری نخواست تحویل بگیرد، وکالت وجود دارد. پاسخ این اشکال روشن است:. تعلیق در عقد مُبطِل است، ولی در توابع عقد (مانند شروط) سرایت به تنجیز عقد نمی‌کند و مخل عقد نیست. این فتوای مبارک امام است (گرچه اختلاف فقهی وجود دارد). عدم سرایت تعلیق از شرط به عقد می‌تواند، مبنای ما قرار گیرد.

رضایی: معاملات ثانویه اوراق می‌تواند بر اساس راهکار بیع به شخص ثالث انجام شود.

اسلامیان: فروش طلا می‌تواند به شخص ثالث باشد؛ مشکلی ندارد. در سررسید، مشتری می‌تواند طلاهایش را بفروشد: به بانک مرکزی یا به شخص ثالث.

سعدی: بانک مرکزی می‌خواهد بگوید: اوراق نباید به بازار ثانویه برود. اما از منظر اجرایی به مشتری می‌گوییم حق دارید طلا را از ما بگیری، اما تا سررسید شرط مطالبه نداری. اکنون در سررسید، می‌توانی فیزیک بگیری، اگر به حجم معین رسیده باشد. اما اگر به حجم معین نرسید، به بانک مرکزی وکالت می‌دهی که اوراق را به خودش بفروشد. همچنین باید مشخص شود که بیعی که انجام می‌شود،کلی است یا معین در خارج. زیرا بیع کلی حق‌الحفاظه ندارد.

اسلامیان: بیع، کلی در معین است. یعنی الان طلا به صورت کلی فروخته شده و بعد می‌رویم و تهیه می‌کنیم و می‌گذاریم در صندوق تا روز سررسید.

مصباحی‌مقدم: مشتری به بانک مرکزی وکالت می‌دهد که از طرف او طلا را خریداری کرده و نگهداری کند.

میثمی: در صورت درخواست مشتری جهت دریافت فیزیکی طلا؛ بانک مرکزی می‌تواند نسبت به دریافت حق‌الوکاله و حق‌الحفاظه اقدام کند.

واعظی: سوال بنده آن است که حق‌الوکاله در این مدل به چه دلیلی دریافت می‌شود؟

سعدی: در این مدل، دو نوع وکالت مطرح است:

۱. من به بانک مرکزی وکالت می‌دهم؛ که اگر منابع خودش محدودیت داشت، از منابع ثالث برای بنده طلا تأمین کند.

۲. وکالت در تحویل طلا.

مصباحی‌مقدم: جایگاه بانک مرکزی به عنوان فروشنده طلا متفاوت از جایگاه بانک مرکزی به عنوان وکیل می‌باشد. لذا دریافت حق‌الوکاله توجیه دارد.

سعدی: گواهی طلای بانک مرکزی در قالب «فروش نقد، نگهداری و دریافت به وکالت از مشتری» قابلیت استفاده دارد.

میثمی: جمع‌بندی مباحث در رابطه با مدل پیشنهادی به اداره مرتبط در بانک مرکزی ارسال خواهد شد.

ختم جلسه با ذکر صلوات بر محمد و آل محمد.